

АНОТАЦІЯ

Кибіч Я. В. Брекзит у європейському медіадискурсі: передумови, характер, наслідки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У дисертації здійснено комплексне дослідження Брекзиту в європейському медійному дискурсі, історичних та політичних передумов цього процесу, характеру висвітлення в медійному просторі Великої Британії, країн-учасниць Європейського Союзу, США та Канади, його вплив на геополітичну ситуацію в Європі та світі. Проаналізовано теоретико-концептуальні засади інтеграційних/дезінтеграційних процесів середини ХХ століття в Європі. Автором розглянуто найвідоміші концептуальні підходи європейської інтеграції, окреслено їх теоретичне обґрунтування, загальний розвиток, відмінності, порівняльне співвідношення та практичне застосування. Встановлено, що підґрунтям для розвитку сучасних теоретико-концептуальних підходів європейської інтеграції є такі теорії міжнародних відносин як політичний реалізм, політичний ідеалізм, марксизм та модернізовані їх варіації – неореалізм, неолібералізм та неомарксизм. Виокремлено такі основні концепції європейської інтеграції: федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, міжурядовий підхід (інтерговернменталізм). Зі збільшенням темпів розширення інтеграції в Європі все більшого значення почала набувати політика багаторівневості у формуванні європейського геополітичного простору. В цей час почали формуватися такі концепції європейської інтеграції як: «Europe à la carte» (секторальна, вибіркова інтеграція) чи концепція «Європейського меню», «Європа різних швидкостей» та «Змінних геометрій» («концентричних кіл», «сходінкової» інтеграції).

Автором охарактеризовано закономірності формування британського особливого підходу до процесу інтеграції в Європейське Співтовариство. Оцінено вплив євроскептичної позиції британських політичних партій та урядів на позиціонування Сполученого Королівства в Європі, відтак і відповідне

ставлення до розширення меж інтеграції ЄС не тільки в економічному, а й політичному напрямку. Запропоновано хронологію основних етапів у формуванні відносин між Сполученим Королівством та Європейською спільнотою. Встановлено, що специфічність геополітичного курсу Великої Британії з метою збереження особливого статусу у відносинах з континентальною Європою, надання абсолютної переваги власним національним інтересам над спільними європейськими, стали причиною сумнівів стосовно питання вступу до ЄЕС.

З моменту приєднання до Європейської економічної спільноти (ЄЕС) у 1973 році Велика Британія двічі проводила загальнонаціональний референдум, ключовим питанням якого було членство країни у європейському об'єднанні. Перший з них відбувся через два роки після вступу в ЄЕС, у 1975 році, проте за результатами голосування більшість громадян воліла залишитися у євроспільноті. Другий референдум щодо членства в ЄС відбувся 24 червня 2016 року, і тоді 52% британців проголосували за вихід країни зі складу Євросоюзу.

Автором означено, що дослідження виходу Великої Британії зі складу Європейського Союзу, з подальшим резонансом цієї події в медійному дискурсі, неможливе без ґрунтовного розуміння історичних та політичних передумов Брекзиту, особливостей формування взаємин з континентальною Європою, зовнішньополітичних кроків Сполученого Королівства та внутрішньополітичної ситуації всередині держави. Відтак, у дисертаційному дослідженні проаналізовані концептуальні, теоретичні доробки визначних дослідників політичної науки, праці яких присвячені процесам євроінтеграції та дезінтеграційним тенденціям в Європі.

Основний акцент у роботі зроблено на дослідженні медійного дискурсу, спричиненого виходом Сполученого Королівства зі складу ЄС. Дослідження цієї тематики, в силу своєї новизни, тільки набирає обертів. Автором здійснено комплексний аналіз британського, європейського, канадського, американського медіа простору, що дало змогу показати, яким чином провідні медіа світу транслювали цей історичний етап, та як цей процес впливав на громадську думку. Підґрунтям вивчення європейського медійного дискурсу процесу Брекзит

стали матеріали засобів масової інформації, новинних агентств, національних періодичних видань, таблоїдів, соціальних медіа, аналітичних центрів, соціологічних досліджень Британії, провідних країн-членів ЄС, Канади та США.

Дослідивши передумови та причини дезінтеграційних тенденцій у медійному дискурсі Великобританії автором встановлено, що британська модель співпраці з ЄС та євроскептичний вектор у зовнішній політиці Британії має глибоке та міцне коріння. Ключову роль у формуванні такого політичного світогляду займають особливості історичного розвитку, імперське минуле, політична система, національна ідентичність. Вибудована особлива позиція Великобританії у відносинах з країнами-членами ЄС, була обумовлена як геополітичними цілями Об'єднаного Королівства, так і суто економічними та ідеологічними розбіжностями з континентальною Європою. Це, зрештою, дало початок активним дискусіям щодо виходу країни з ЄС, які досягли своєї вершини в 2016 році, коли відбувся національний референдум, у результаті якого з невеликою перевагою перемогли прихильники Brexit.

З'ясовано, що особливо важливу роль у розповсюдженні євроскептичних настроїв серед населення Великобританії відіграли медіа та ЗМІ. Автором опрацьовано матеріали провідних британських періодичних та таблоїдних видань. Дані дослідження показують, що Брекзит став прикладом майстерної маніпуляції фактами і цифрами, ефективного продукування і поширення «вірусної інформації» за допомогою ЗМІ, які в епоху цифрових комунікаційних технологій стали особливо результативним інструментом для впливу на громадську думку та політичні настрої. З'ясовано, що загальна вульгаризація, таблоїдизація медійного супроводу Брекзиту в провідних новинних виданнях країни, стали причиною поглиблення розколу британського суспільства і спрацювали на збільшення прихильників виходу країни зі складу Євросоюзу.

Доведено, що успіх кампанії «Leave» значною мірою став результатом того, що більша частина громадськості вже була євроскептично налаштована за допомогою медіа ще задовго до початку кампанії про вихід Великобританії з ЄС. Про-Брекзит кампанія змогла вибудувати свою стратегію навколо заздалегідь встановлених, болючих та актуальних для британців тем суверенітету та

імміграції. Такий підхід став ключем до перемоги, оскільки їхні аргументи сприймалися громадськістю виключно позитивно.

Окрім того, який вплив на процес Брекзиту мали провідні британські періодичні видання та новинні агенції, автором досліджено, яку роль у медійному дискурсі зайняли соціальні медіа. Встановлено, що у 2016 році просування соціальних мереж, як джерела новин значно зросло та більше третини громадян Великобританії використовували соцмережі, як основне джерело інформації про референдум. Цей показник зріс до 61% серед громадян віком від 16 до 24 років. Основна боротьба точилася в таких соціальних мережах як Facebook, Twitter, YouTube. Хоча кампанія «Remain» мала ряд теоретичних переваг та підтримку керуючої партії, їй не вдалося досягти такого успіху, який отримали її конкуренти з «Leave» табору.

Враховуючи вагомість наслідків Брекзиту для геополітичної ситуації в світі, та резонанс серед британського населення після отримання результатів голосування, дискурс навколо цієї теми продовжив набирати обертів. Автором охарактеризовано, як відбувалося переосмислення Брекзит у громадській думці британців. Проаналізовано дані соціологічних опитувань провідних аналітичних дослідницьких центрів, серед яких YouGov, British Election Study, British Social Attitudes Survey, Deltapoll, Kantar, NatCen Social Research, Savanta ComRes, Opinium. Результати соціологічних досліджень показують, що більша частина виборців, що голосували за «Leave» кампанію, та вихід Британії з ЄС сьогодні знову віддали б свій голос так само, як і в 2016 році.

Проаналізовано процес Брекзит у медійному дискурсі провідних європейських ЗМК. Встановлено, що та частина європейських ЗМІ, які зайняли чітку позицію щодо Brexit, менше 10% позитивно відгукувались про Brexit, на відміну від 74% тих представників європейського сегменту медіа, що були проти та активно критикували це рішення. Дані дослідження показують, що голосування Великобританії за вихід з Європейського Союзу в червні 2016 року сприймалося в європейському публічному просторі та транслювалося в національних медіа майданчиках, як поточна криза з перспективою глобальних масштабів.

«Розлучення» Сполученого Королівства з Євросоюзом сколихнуло не тільки держави континентальної Європи, а здобуло широкого резонансу за океаном. Автором оцінено вплив Брекзиту на позицію союзників щодо нової ролі Великої Британії в Європі (на прикладі США та Канади). Охарактеризовано англо-американські «особливі відносини» в розрізі нової реальності. Встановлено, що переговори про Брекзит неабияк стурбували американський уряд та керівництво держави, які відверто були проти виходу Великобританії зі складу ЄС, вважаючи цей крок необдуманим та хибним. Однак, найближчим часом цей безпрецедентно міцний союз не втратить свого значення для обох країн, хоча існує помітна нерівноправність та потреба для Великобританії знаходити рівновагу між атлантичним та європейським напрямками політики.

Власне тому у медійному дискурсі США проблема Брекзиту займала особливо важливе місце, враховуючи традиційну концентрацію новинного контенту навколо внутрішньої ситуації в державі. Проаналізовано матеріали американського новинного видання CNN. Встановлено, що переважна більшість матеріалів аналітичного характеру на цьому новинному каналі присвячені висвітленню критики офіційного Лондона, прем'єр-міністра Б. Джонсона та його уряду через складну економічну ситуацію, що виникла після підписання нової торгової угоди з ЄС.

Водночас дослідження канадського медіапростору, позиції політичного істеблїшменту та громадськості стосовно виходу Великої Британії зі складу ЄС показало, що Канада зацікавлена в тісному партнерстві, як з Сполученим Королівством, так і з Євросоюзом після Brexit. Така співпраця, має всі шанси стати економічно та політично вигідною для кожної зі сторін. Згідно з результатами дослідження, громадяни Канади віддають перевагу відносинам з ЄС на противагу співпраці з Великою Британією, яка вийшла зі складу блоку. Однак існують чіткі відмінності у сприйнятті між прихильниками різних політичних партій, а отже, Brexit має потенціал стати політично спірним питанням в Канаді.

Розглянуто проблему Брекзиту крізь призму українського євроінтеграційного курсу. Варто сказати, що методи та стратегія британської

моделі співпраці в євроінтеграційному спрямуванні держави не є еталоном для використання Україною, оскільки Великобританія боролася за вихід з ЄС на рівних правах, а Україна спрямувала свій зовнішньополітичний курс на досягнення рівноправного членства. Британська модель євроінтеграції насамперед показує, яких помилок варто уникати при переговорах чи співпраці з ЄС. Автором охарактеризовано ймовірні ризики, з якими може стикнутися Україна в пост-Брекзит Європі та Британії. Одним з них є переосмислення значущості українського питання у Великій Британії. Брекзит поставив під сумнів поняття споконвічної європейської єдності та сколихнув нову хвилю євроскептицизму в Європі, але не в Україні. Встановлено, що від'єднання Сполученого Королівства від ЄС стане причиною змін в економічній, політичній, культурній сфері відносин цих політичних акторів, та України зокрема. Підтримка Великобританією українців у війні проти повномасштабного вторгнення російської федерації доводить, що євроінтеграція має особливі перспективи для України, яка не лише годує півсвіту, але й боронить усю цивілізовану Європу від навали неонацистів.

Ключові слова: Брекзит, мас-медіа, ЗМІ, медіадискурс, європейська інтеграція, євроскептицизм, громадська думка, Велика Британія, ЄС, зовнішня політика, політична участь, Україна.

SUMMARY

Kybich Y. V. Brexit in the European media discourse: prerequisites, nature, consequences. – Qualifying scientific project on manuscript rights.

Thesis on search for the Doctor of Philosophy degree in speciality 052 Political Science. – Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The dissertation includes a comprehensive study of Brexit in the European media discourse, the historical and political preconditions of this process, the nature of coverage in the media space of Great Britain, the member states of the European Union, the United States and Canada, and its impact on the geopolitical situation in Europe and the world. The theoretical and conceptual foundations of the

integration/disintegration processes of the middle of the 20th century in Europe are analyzed. The author considered the most famous conceptual approaches of European integration, and outlined their theoretical justification, general development, differences, comparative relationship and practical application. It has been established that the basis for the development of modern theoretical and conceptual approaches to European integration are such theories of international relations as political realism, political idealism, Marxism and their modernized variations - neorealism, neoliberalism and neomarxism. The following main concepts of European integration are singled out: federalism, functionalism, neofunctionalism, intergovernmental approach (intergovernmentalism). The multi-level policy in the formation of the European geopolitical space began to gain more and more importance with the increasing pace of expansion of integration in Europe. At this time such concepts of European integration as: «Europe à la carte» (sectoral, selective integration) or the concept of «European menu», «Europe of different speeds» and «Variable geometries» («concentric circles», «stepped» integration) began to be formed.

The author characterized the regularities of the formation of the British special approach to the process of integration into the European Community. The influence of the Eurosceptic position of British political parties and governments on the positioning of the United Kingdom in Europe and therefore the corresponding attitude towards expanding the borders of EU integration not only in the economic but also in the political direction was assessed. A chronology of the main stages in the formation of relations between the United Kingdom and the European Community was offered. It has been established that the specificity of Great Britain's geopolitical course in order to maintain a special status in relations with continental Europe, giving absolute priority to its own national interests over common European interests, caused doubts regarding the issue of joining the EU.

Since joining the European Economic Community (EEC) in 1973 Great Britain has twice held a nationwide referendum. The main issue of which was the country's membership in the European Union. The first of them took place two years after joining the EU in 1975 but according to the results of the vote, the majority of citizens preferred to continue membership in the European Community. The second referendum on EU

membership was held on June 24, 2016, and then 52% of Britons voted for the country's exit from the European Union.

The author states that the study of the exit of Great Britain from the European Union with the subsequent resonance of this event in the media discourse is impossible without a thorough understanding of the historical and political prerequisites of Brexit, the peculiarities of the formation of relations with continental Europe, the foreign policy steps of the United Kingdom and the domestic political situation within the state. Therefore the dissertation study analyzed the conceptual and theoretical developments of prominent researchers of political science, whose works are devoted to the processes of European integration and disintegration trends in Europe.

The main emphasis of the work is on the study of the media discourse caused by the exit of the United Kingdom from the EU. The study of this topic, due to its novelty, is only gaining momentum. The author carried out a comprehensive analysis of the British, European, Canadian, and American media space, which made it possible to show how the world's leading media broadcast this historical stage, and how this process influenced public opinion. Materials of the mass media, news agencies, national periodicals, tabloids, social media, analytical centres, sociological studies of Britain, leading EU member states, Canada and the USA became the basis for studying the European media discourse on the Brexit process.

Having studied the prerequisites and causes of disintegration trends in the media discourse of Great Britain, the author found that the British model of cooperation with the EU and the Eurosceptic vector in British foreign policy have deep and strong roots. The key role in the formation of such a political outlook is played by the peculiarities of historical development, the imperial past, the political system, and national identity. The special position of Great Britain in relations with the EU member states was determined both by the geopolitical goals of the United Kingdom and by purely economic and ideological differences with continental Europe. This eventually gave rise to active discussions about the country's withdrawal from the EU, which reached its peak in 2016, when a national referendum was held which resulted in a narrow victory for Brexit supporters.

It was found that the media played a particularly important role in the spread of Eurosceptic sentiments among the population of Great Britain. The author processed the materials of the leading British periodicals and tabloids. Research data show that Brexit has become an example of masterful manipulation of facts and figures, effective production and distribution of «viral information» with the help of mass media, which in the era of digital communication technologies have become a particularly effective tool for influencing public opinion and political attitudes. It has been found that the general vulgarization and tabloidization of the media coverage of Brexit in the country's leading news outlets caused the deepening of the split in British society and worked to increase supporters of the country's exit from the European Union.

It has been proven that the success of the “Leave campaign” was largely a result of the fact that much of the public was already Eurosceptic through the media long before the Brexit campaign began. The pro-Brexit campaign was able to build its strategy around pre-established, painful and relevant topics of sovereignty and immigration for the British. This approach became the key to victory, as their arguments were perceived by the public in an extremely positive way.

In addition to the influence of the leading British periodicals and news agencies on the Brexit process, the author investigated the role of social media in the media discourse. It found that in 2016 the promotion of social media as a source of news had grown significantly with more than a third of UK citizens using social media as their main source of information about the referendum. This indicator increased to 61% among citizens aged from 16 to 24. The main struggle took place on such social networks as Facebook, Twitter, and YouTube. Although the “Remain campaign” had a number of theoretical advantages and the support of the ruling party, it did not achieve the success of its rivals from the Leave camp.

Given the importance of the consequences of Brexit for the geopolitical situation in the world and the resonance among the British population after receiving the results of the vote, the discourse around this topic continued to gain momentum. The author described how Brexit was reinterpreted in British public opinion. Data from sociological surveys of leading analytical research centres, including YouGov, British Election Study, British Social Attitudes Survey, Deltapoll, Kantar, NatCen Social

Research, Savanta ComRes, and Opinium, were analyzed. The results of sociological research show that the majority of voters who voted for the “Leave campaign” and Britain's exit from the EU would vote again today, as they did in 2016.

The Brexit process in the media discourse of the leading European mass media also was analyzed. It was established that less than 10% of the European media that took a clear position on Brexit spoke positively about Brexit. In contrast, 74% of those representatives of the European media segment were against and actively criticized this decision. Research data show that the UK's vote to leave the European Union in June 2016 was perceived in the European public space and broadcast on national media platforms as an ongoing crisis with the prospect of global dimensions.

The “divorce” of the United Kingdom from the European Union shook not only the states of continental Europe but gained widespread resonance overseas. The author assessed the impact of Brexit on the position of allies regarding the new role of Great Britain in Europe (using the example of the USA and Canada). The Anglo-American “special relationship” is characterized in terms of the new reality. It has been established that the negotiations on Brexit were of great concern to the American government and the state leadership, who were openly against the withdrawal of Great Britain from the EU considering this step reckless and wrong. However, in the near future, this unprecedentedly strong union will not lose its importance for both countries, although there is a noticeable inequality and the need for Great Britain to find a balance between the Atlantic and European directions of politics.

That is precisely why the issue of Brexit occupied a particularly important place in the US media discourse, given the traditional concentration of news content around the internal situation in the state. The materials of the American news outlet CNN were analyzed. It has been established that the vast majority of analytical materials on this news channel are devoted to covering criticism of official London, Prime Minister B. Johnson and his government due to the difficult economic situation that arose after the signing of a new trade agreement with the EU.

At the same time a study of the Canadian media space, the position of the political establishment and the public regarding the withdrawal of Great Britain from the EU showed that Canada is interested in a close partnership with both the United

Kingdom and the European Union after Brexit. Such cooperation has every chance of becoming economically and politically beneficial for each of the parties. According to the results of the study, Canadian citizens prefer relations with the EU to cooperation with Great Britain, which has left the block. However, there are clear differences in perception between supporters of different political parties, and therefore Brexit has the potential to become a politically contentious issue in Canada.

The problem of Brexit is considered through the prism of the Ukrainian European integration course. It is worth saying that the methods and strategy of the British model of cooperation in the direction of European integration of the state are not a standard for use by Ukraine. Since Great Britain fought for exit from the EU on equal rights, Ukraine directed its foreign policy course to achieve equal membership. The British model of European integration primarily shows what mistakes should be avoided when negotiating or cooperating with the EU. The author describes the probable risks that Ukraine may face in post-Brexit Europe and Britain. One of them is rethinking the significance of the Ukrainian issue in Great Britain. Brexit called into question the notion of primordial European unity and stirred a new wave of Euroscepticism in Europe, but not in Ukraine. It has been established that the separation of the United Kingdom from the EU will cause changes in the economic, political, and cultural spheres of relations between these political actors, and Ukraine in particular. Great Britain's support of Ukrainians in the war against the full-scale invasion of the Russian Federation proves that European integration has special prospects for Ukraine which not only feeds half the world but also defends the whole of civilized Europe from the onslaught of neo-Nazis.

Key words: Brexit, mass media, media discourse, European integration, Euroscepticism, public opinion, Great Britain, EU, foreign policy, political participation, Ukraine.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Кибіч, Яна. 2019. «Особливості британського підходу до процесу європейської інтеграції». *Історико-політичні проблеми сучасного світу* 40: 58-66. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
2. Кибіч, Яна. 2020. «Медійний супровід та його вплив на результати референдуму про вихід Британії з ЄС». *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент* 8: 102-114. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
3. Кибіч, Яна. 2021. «Брекзит у медійному дискурсі провідних європейських ЗМК». *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії* 2 (10): 64-77. Луцьк: Волинський національний університет.
4. Кибіч, Яна. 2021. «П'ять років по тому: як змінилася громадська думка британців після референдуму про вихід з ЄС». *Науково-теоретичний альманах «Грані»* 24 (12): 79-87. Дніпро: Дніпровський нац. ун-т імені Олеся Гончара.
5. Кибіч, Яна. 2022. «Позиція Канади щодо нової ролі Сполученого Королівства в Європі». *Науково-теоретичний альманах «Грані»* 25 (3): 83-87. Дніпро: Дніпровський нац. ун-т імені Олеся Гончара.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кибіч, Яна. 2019. «Британський «особливий» підхід до євроінтеграційних процесів: уроки для України». *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Листопад 22. С. 55-57*
7. Кибіч, Яна. 2020. «Навіщо британцям Brexit: причини та наслідки». *Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини: зб. матер. V міжнародної наукової конференції, Вінниця, ДонНУ імені Василя Стуса, Квітень 24. С.84-86.*

8. Кибіч, Яна. 2020. «Вплив британських медіа на результати референдуму про членство Великобританії в ЄС». Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: матеріали Всеукраїнської наук. онлайн-конф. з міжнародною участю, Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка, Жовтень 29. С.129-134

9. Кибіч, Яна. 2020. «Брекзит як чинник дезінтеграції ЄС». Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Грудень 18. С. 33-35.

10. Кибіч, Яна. 2021. «Брекзит: нові загрози європейської єдності» Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія: зб. матеріалів III Міжнародної наукової конференції, вип. 6. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, Квітень 23. С.140-143.

11. Кибіч, Яна. 2021. «Вплив британських ЗМІ на референдум про вихід з ЄС». Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, листопад 5-6. С.39-41